

Мукачівський державний університет
Педагогічний факультет
Кафедра дошкільної та спеціальної освіти

Логопедія (порушення писемного мовлення)
Практикум для здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Мукачево – 2022

УДК 376:003.05(072)(076.5)

*Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри дошкільної та спеціальної освіти
протокол №9 від 2 грудня 2022 року*

*Розглянуто та рекомендовано до друку
науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол №5 від «22» грудня 2022 року*

Укладач:

Чекан О.І. – к.пед.н., доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти МДУ.

Л 69

Логопедія (порушення писемного мовлення): практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта / укладач О.І. Чекан, Мукачево: МДУ, 2022. 50 с. (1,7 др.ар.)

Навчально-методичні матеріали для проведення практичних занять з дисципліни «Логопедія (порушення писемного мовлення)» містять тематику практичних занять, методичні вказівки до виконання, запитання для поточного контролю та завдання для самостійної роботи, критерії оцінювання, рекомендовану літературу. Видання розраховане для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Зміст

Передмова	4
Мета та завдання навчальної дисципліни	5
Рекомендації до виконання практичних робіт	11
Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу. Загальна характеристика порушень писемного мовлення	14
Симптоматика порушень читання і письма. Класифікація порушень читання і письма	16
Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма	18
Діагностика дисграфії, дизорфографії. Діагностика дислексії	21
Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією	25
Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів	27
Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією	30
Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією	33
Формування готовності до навчання грамоти у дітей дошкільного віку із недостатнім рівнем розвитку передумов письма	36
Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів	40
Критерії оцінювання	43
Рекомендована література	48

Передмова

Проводжаючи дитину в перший клас, батьки сподіваються, що вона вчитиметься охоче й успішно. Якщо ж надії не справджуються, то причини невдач вони починають шукати насамперед у закладі освіти чи упередженому або байдужому ставленні педагога. Але найчастіше причиною такого роду проблем дитини є її недостатній мовленнєвий розвиток. Це може виявлятися в дефектах звуковимови, мізерності словникового запасу, невмінні граматично правильно узгоджувати слова в реченні тощо. Подібні прояви у дошкільний період зазвичай не насторожують батьків, бо дитина, на їхню думку, достатньо вільно користується мовою.

Однак у школі до мови ставлять високі вимоги, і дитина з недостатнім мовленнєвим розвитком потрапляє у складне становище. Виникають труднощі в процесі оволодіння навичками читання і письма, з'являються стійкі специфічні помилки (пропуски чи заміна букв і складів, недописування або недочитування слів, переставляння частин слова тощо). Такі недоліки читання і письма називаються відповідно дислексією і дисграфією. В багатьох випадках необхідна спеціальна логопедична робота. Тому, для профілактики й подолання проявів дислексії та дисграфії і потрібна підготовка майбутніх здобувачів спеціальності «Спеціальна освіта».

Мета та завдання навчальної дисципліни

Програма вивчення навчальної дисципліни «Логопедія (порушення писемного мовлення)» для здобувачів освіти групи СОЛ-4 укладена відповідно до спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Логопедія (порушення писемного мовлення)» є процес формування у здобувачів освіти системи знань про порушення писемного мовлення та надання їм практичної спрямованості.

Міждисциплінарні зв'язки: при складанні програми враховувалися міждисциплінарні зв'язки з використанням отриманих знань у сфері педагогічних, психологічних, лінгвістичних, медичних наук («Спеціальна педагогіка», «Психологія», «Логопедія з практикумом», «Логопедія (дислалія)», «Логопедія (дизартрія, ринолалія)», «Логопедія МФФНМ, ЗНМ», «Логопедія (алалія, афазія)» та ін.)

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль I. Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення. Види порушень писемного мовлення;

Змістовий модуль II. Сучасні підходи до діагностики порушень писемного мовлення;

Змістовий модуль III. Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення;

Змістовий модуль IV. Попередження писемного мовлення у дітей дошкільного віку та молодших школярів.

Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Логопедія (порушення писемного мовлення)» є: формування у здобувачів теоретико-методологічних знань про порушення писемного мовлення, причини, що їх викликають, шляхи їх подолання та попередження; практичні навички роботи з дітьми на основі засвоєних прийомів виявлення, корекції та профілактики порушень писемного мовлення.

В ході вивчення дисципліни здобувачі отримують знання про науково-теоретичні засади та види порушень писемного мовлення; сучасні підходи до діагностики та подолання порушень писемномовлення; попередження писемного мовлення у дітей дошкільного віку та молодших школярів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Логопедія (порушення писемного мовлення)» є:

пізнавальні: розуміти поняття «дисграфія», «дизорфографія», «дислексія»; знати сучасні ефективні технології проведення корекційної роботи в логопедії (писемне мовлення), розуміти важливість логопедичної корекції у процесі корекційної роботи з дітьми, що мають дисграфію, дизорфографію, дислексію.

практичні: вміти поєднувати у своїй професійній діяльності традиційні та ігрові підходи при здійсненні корекційної роботи, спираючись на досвід педагогів-новаторів; розробляти та впроваджувати нововведення в корекційній роботі з дітьми-логопатами та дітьми, що мають ООП; створювати розвивально-корекційне середовище, використовуючи інноваційний логопедичний матеріал.

виховні: розвивати у здобувачів вищої освіти творчий підхід до педагогічного процесу; формувати комунікативну компетентність і особистісні якості, необхідні для професійної діяльності вчителя-логопеда; розвивати гуманістичні ціннісні орієнтації в ході реалізації професійної діяльності; формувати прагнення щодо вдосконалення професійної компетентності в процесі роботи з науковою і практичною літературою, інтернет-ресурсами.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі освіти повинні:

знати:

- характеристику писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу;
- загальну характеристику порушень писемного мовлення;
- симптоматику та класифікацію порушень читання і письма;

- методику подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією;

- методику подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів;

- основи корекційної роботи з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією;

- теоретичні основи корекції та розвитку психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією;

- вимоги щодо готовності до навчання грамоти у дітей дошкільного віку із недостатнім рівнем розвитку передумов письма;

вміти:

- діагностувати дисграфію, дизорфографію, дислексію;

- проводити корекційну роботу з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією;

- проводити корекційну роботу з корекції та розвитку психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією;

- організовувати логопедичну роботу з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 години, 5 кредитів ЄКТС.

Прослуховування курсу забезпечить формування у здобувачів освіти системи компетентностей, які є критеріями оцінки якості знань з курсу.

Компетентності:

Інтегральна: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових, функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

СК-5 Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з особливими освітніми потребами, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.

СК-7 Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

СК-8. Готовність до діагностико-консультативної діяльності.

СК-18. Здатність застосовувати відповідні методи, прийоми, форми, засоби корекції порушень мовлення у дітей.

СК-19. Здатність до застосування знань основних видів і технологічних підходів до планування власної професійно-корекційної діяльності відповідно до порушень мовлення та з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей.

СК-22. Здатність до поєднання теорії та практики, прагнення до удосконалення професійної компетентності.

Програмові результати навчання:

РН5 Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньокорекційного процесу в різних типах закладів.

РН6 Планувати освітньо-корекційну роботу на основі результатів психолого-педагогічної діагностики осіб з особливими освітніми потребами з врахуванням їхніх вікових та

індивідуально-типологічних відмінностей.

PH8 Організувати і здійснювати психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку, діагностико-консультативну діяльність.

PH10 Здійснювати спостереження за дітьми з психофізичними порушеннями (інтелекту, мовлення, зору, слуху, опорно-рухових функцій тощо), реалізовувати корекційно-педагогічну роботу з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей та здібностей.

PH11 Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби реабілітації та корекційно-розвивального навчання дітей з особливими освітніми потребами.

PH12 Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами.

PH17 Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації.

PH18 Бути обізнаними у плануванні навчальної, виховної та логопедичної роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення, забезпеченні її реалізації та оцінки отриманих результатів.

PH19 Володіти знаннями про вікові та індивідуально-типологічні особливості осіб з тяжкими порушеннями мовлення.

PH20 Володіти знаннями про причини, механізми, структуру та симптоматику таких мовленнєвих порушень як дислалії, ринолалії, дизартрії, порушення голосу, ФФНМ, ЗНМ, порушень темпо-ритмічної сторони мовлення, алалії, афазії, писемного мовлення.

PH22 Здійснювати консультування дітей з порушеннями мовлення, їхніх батьків з проблем навчання, виховання, розвитку та корекції.

PH23 Мати навички самостійного навчання та удосконалення педагогічної майстерності, вирішувати

професійні проблеми, дотримуючись етичних норм поведінки.

Рекомендації до виконання практичних робіт

До курсу «Логопедія (порушення писемного мовлення)» навчальним планом передбачено 30 години (з них 2 години відводиться для контрольного заходу (контрольна робота) практичних занять. На кожне із занять по 2 години.

Практичне заняття складається з двох частин. Для підготовки до практичного заняття здобувачі виконують відповідні завдання самостійної роботи: конспектування першоджерел, науково-методичної літератури, довідкової літератури, виконання завдань для самоконтролю відповідно до теми.

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацювати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Практичні заняття – форма навчання, при якій викладач організовує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальних дисциплін.

Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Проведення заняття готується на попередньо підготовленому методичному матеріалі (контрольних питань для виявлення ступеня оволодіння здобувачами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язання їх здобувачами на занятті).

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок здобувачів, постановку загальної проблеми викладачем та їх обговорення за участю здобувачів, розв'язування завдань з їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

Практичне заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання здобувачем відповідно сформульованих завдань. Практичні заняття проводяться в аудиторіях або в навчальних лабораторіях, оснащених необхідними технічними засобами навчання, обчислювальною технікою.

Практичне заняття проводиться із здобувачами, кількість яких не перевищує половини академічної групи. Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

Завданням практичних занять є:

– оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів освіти, їх теоретичну підготовку з практичною;

– розвивати уміння, навички розумової праці, творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;

– формувати у здобувачів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра;

– забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань здобувачів за певною темою;

– формувати уміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;

– здійснювати діагностику та контроль знань здобувачів з окремих розділів і тем програми, формувати уміння й навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності;

–розв’язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання;

–розвиток умінь педагогічного прогнозування;

–формування дослідницьких умінь.

Оцінки, отримані здобувачем за окремі практичні заняття враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Тема 1. Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу. Загальна характеристика порушень писемного мовлення.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо теоретико-методологічних основ писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу та загальної характеристики порушень писемного мовлення; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами данної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2. Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацювати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень,

моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [3; 4].

Рекомендована додаткова література [1; 2].

Запитання для поточного контролю:

1. Розкрийте суть поняття «писемне мовлення».
2. Глумачення писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу.
3. Охарактеризуйте психолінгвістичну структуру письма та читання.
4. Які були первинні уявлення про механізми писемного мовлення?
5. Які є відмінності писемного мовлення від усного?
6. Опишіть становлення механізмів писемного мовлення в онтогенезі.

Завдання для виконання:

1. Підібрати 2-3 логоритмічні вірші, написані чотиристопним ямбом або хореем для пальчикової гімнастики.

2. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) підібрати 2-3 психологічні та графо-моторні завдання.

3. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо диференціації *Л-Р*.

Вимовляючи звуки, визначити відмінності (де проходить повітряний струмінь).

Звуки [л] і [р] — сонорні (приголосні, що утворюються переважно за участю голосу). Основна їх відмінність полягає у способі творення: [л] — вимовляється без зусиль, [р] — вібрант (кінчик язика тремтить, або вібрає підтиском видихуваного повітря). Дитина повинна це усвідомити.

– Читати склади і слова, правильно вимовляючи всі звуки. Прописати букви.

- Робота зі словами-паронімами.
- Виконувати згідно із формулюваннями завдань.
- Лексична тема "Куці". Пряме і переносне значення слів.

Приказки і порівняння.

- Зорово-попереджувальний диктант.
- Усний і письмовий переказ.
- Завдання для допитливих. Ребуси: *смородина, порічка, ліщина, агрус.*

Тема 2. Симптоматика порушень читання і письма. Класифікація порушень читання і письма.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо симптоматики та класифікацій порушень читання і письма; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами даної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2. Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацювати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з

логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 4; 5].

Рекомендована додаткова література [2].

Запитання для поточного контролю:

1. Назвіть типові помилки писемного мовлення.
2. Охарактеризуйте графічні та оптико-просторові помилки писемного мовлення.
3. Розкрийте причини морфологічних та синтаксичних помилок.
4. Які особливості оволодіння орфографією молодшими школярами із загальним недорозвиненням мовлення?
5. Які можуть бути причини графічних та оптико-просторових помилок писемного мовлення?
6. Складіть таблицю типи та механізми морфологічних та синтаксичних помилок.

Завдання для виконання:

1. Продовжіть роботу в ігровій формі щодо звуконаслідування. Для закріплення запропонуйте такі питання: “Хто гарчить?”, “Хто хрюкає?”, “Хто мукає?”, “Хто гавкає?”, “Хто нявкає?”. І навпаки: “Як подає голос собака? Свиня? Корова?..”
2. Продемонструйте, як можна пояснити голосоутворення із використанням приказки «У горлечку зв'язки завібрують і голос всі почують».

3. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення *Ш-Ч*.

Опора у вимові: звук [ш] (щілинний) — протяжний, звук [ч] (африкат) — короткий.

– Виконувати згідно із формулюваннями завдань.

– Словозміна з допомогою суфіксів - *чок-*, -*ечк-*.

– Лексичні теми "*Привітання*", "*Вибачення*".

– Прочитати й обговорити гумореску.

– Вписати слова: *спасибі, пробачте, будь ласка, добридень, привіт, вибачте, здрастуйте.*

Тема 3. Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо логопедичного вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами даної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2. Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацюувати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного

контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 3; 4; 5].

Рекомендована додаткова література [2].

Запитання для поточного контролю:

1. Опишіть методику обстеження стану письма у дітей з дисграфією.
2. Охарактеризуйте психолого-педагогічне вивчення дитини з порушеннями писемного мовлення.
3. Охарактеризуйте порушення письма у дітей із ЗНМ.
4. Опишіть загальний алгоритм вивчення читацької продукції.
5. Опишіть загальний алгоритм вивчення писемної продукції.
6. Підберіть вправи для обстеження мовленнєвих процесів у дітей із дисграфією та дизорфографією.

Завдання для виконання:

1. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) підібрати 2-3 вправи щодо звукоутворення.
2. Уточнити вимову звука [а] за схемою і вказівками.
– Різниця між звуками і буквами: звуки ми чуємо і вимовляємо, букви пишемо і читаємо.

– Вправи на розвиток фонематичних процесів. Дитина називає предмет, потім голосно вимовляє звук, позначений на схемі (за необхідності — з допомогою дорослого).

– Рукописні великі та малі літери. Прописати елементи і букви.

– Назвати предмети, зображені на малюнках. Прочитати вірш. Певний звук може стояти на початку, в кінці або в середині слова. Вписати букву а у відповідні клітинки.

– Прочитати імена. Знайти зайве слово.

– Вставити замість крапок букву а і прочитати слова.

– Буква а може бути словом. Знайти в реченнях слово а і обвести його.

– Граматична тема. Слова, які відповідають на питання *хто?* — назви істот, на питання *що?* — назви неістот. Назвати предмети. Виконати вправу за зразком усно чи письмово.

– Багатозначність слова *кран*. Скласти словосполучення: водопровідний кран, підйомний кран.

– Споріднені слова. Записати біля дерева інші слова із коренем *сад* (садовий, розсада, саджати, пересадити...).

– Багатозначність слова *садок*.

3. Уточнити вимову звука [о] за схемою і вказівками користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот).

– Читання вірша. Порівняння букви о з різними предметами.

– Вимовити звуки, позначені на схемах.

– Написання літер та їх поєднань.

– Прочитати слова. Де у цих словах стоїть буква о?

– Знайти на малюнку всі предмети, схожі на букву о.

– Домалювати і розфарбувати малюнок (вправи для розвитку дрібних м'язів руки).

– Аналітична вправа. Які слова заховались у слові *молоток*?

– Лексична тема "*Тіло людини*". Уточнити назви частин тіла людини (тулуб, голова, ноги, руки; права, ліва рука і т.д.). У клітинки кросворда вписати слова відповідно до номерів. У виділених клітинках прочитати ключове слово і підкреслити в ньому букву о.

– Граматичне завдання. Виконати вправу за зразком (усно чи письмово).

Очима дивляться.

Носом дихають, нюхають.

Ротом розмовляють, їдять, дихають.

Руками пишуть, малюють, шиють,...

Ногами ходять, бігають, стрибають,...

Тема 4. Діагностика дисграфії, дизорфографії. Діагностика дислексії.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо діагностики дисграфії, дизорфографії, дислексії; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами данної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2. Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацюувати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 3; 4; 5]

Рекомендована додаткова література [2]

Запитання для поточного контролю:

1. Охарактеризуйте класифікацію порушень читання.
2. Опишіть методику обстеження мовленнєвих процесів у дітей із дислексією.
3. Підберіть вправи для обстеження мовленнєвих процесів у дітей із дислексією.
4. Складіть алгоритм співставлення результатів вивчення якості читання.
5. Скласти таблицю типових дисграфічних помилок у дітей із ФФНМ та ЗНМ.

Завдання для виконання:

1. Уточнення вимови звука [y] за схемою та вказівками користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот).

– Вправа на розвиток фонематичних і аналітичних процесів. Дитина називає предмет, зображений на малюнку, і слухає, чи є в цьому слові звук [y]. Якщо є, то обводить малюнок олівцем. Дорослий спостерігає за роботою. Якщо дитина назве перший малюнок *змія* то його не треба обводити, бо в цьому слові звук [y] відсутній. Якщо *вуж* або *удає* — то обводить малюнок. Коли дитина не знає, яку підібрати назву, дорослий допомагає.

– Прописати елементи букв і букви.

– Читання складів і слів. Визначення місця букви у в складах і словах (на початку, в кінці, в середині).

– Буква у може означати слово. Скласти речення зі словом у.

– Упорядкувати букви, щоб вийшло слово. Для полегшення

роботи у перших двох словах вказано повний порядок букв, а в інших — перші літери. Розсипалися слова: *качур, гуска, курка, урок*, зайве слово — *урок*. Знайти букву у в цих словах.

–Виправити помилку.

–Лексична тема “*На уроці*”. У словах вірша підкреслити букву у.

–Прочитати текст. Пояснити дитині алгоритм поділу слів на склади.

–Підібрати слова до поданих схем.

–Граматичне завдання. Скласти речення з двох слів за схемами (усно). Схематично слова позначають лініями. Перше слово в реченні пишуть з великої букви, тому його позначають так: | .

–У кінці речення ставиться крапка, щоб відокремити одне речення від іншого. Записати складені речення. Розфарбувати малюнки.

–Вивчити вірш про велику букву. Придумати ім’я хлопчиків і клички тваринам. Записати їх з великої літери.

–Багатозначність слова *ручка*. Усно закінчити речення. Відгадку записати у клітинки.

–Прочитати текст. Чи зрозуміла дитина смішинку? Хто ж винен, що в зошиті трапляються помилки?

2.Уточнення вимови звука [е] за схемою та вказівками користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот).

–Розвиток фонематичних і аналітичних процесів. Дитина називає зображені предмети і визначає, чи є у словах-назвах звук [е]. Потім знаходить на схемах місце звука [е] і позначає його кружечком.

–Виконувати відповідно до аналогічних завдань на попередніх сторінках.

–Лексична тема “*Телебачення*”. Прочитати й обговорити вірш І. Січовика. Розглянути малюнки. Який вираз обличчя у кожного хлопчика? Визначити, які передачі дивляться діти (цікаву, страшну, веселу, нудну).

– Граматична тема “Слова-назви ознак предметів”.
Записати назви ознак фруктів.

Прочитати й обговорити вірш. Чому у нероби рука “ніяка”?

– Слова, протилежні за значенням (антоніми). Додати слова: *близький, сумний, брудний, малий, сухий, твердий, молодий*.

– Домалювати чоловічків з різним виразом обличчя.

Визначити: хто веселий, хто зляканий, хто злий.

3. Уточнення вимови звука [и] за схемою та вказівками користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот).

– Записати подані слова у множині. Підкреслити букву *и*.

– Вставити пропущену букву *и*. Прочитати слова. Можна записати слова по пам’яті.

– Вставити пропущені букви, що позначають приголосні звуки, і прочитати слова. Можна користуватися довідкою.

– Розсипалися слова: *миша, миска, диван, дим*. Підкреслити літеру *и*.

– виправити помилку: замість *палкою* треба писати *пилкою*.

– Лексична тема “Ягоди”. Прочитати вірш. Назвати всі ягоди. Вписати назви ягід у клітинки кросворда.

– Граматична тема “Утворення прикметників від іменників”. Записати словосполучення за зразком.

Тема 5-6. Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо методики подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами данної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2. Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацюувати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 2; 3; 5].

Рекомендована додаткова література [4].

Запитання для поточного контролю:

1. Розкрийте логопедичну роботу, спрямовану на подолання помилок заміни літер.

2. Охарактеризуйте розвиток сприймання мовлення на сенсорно-перцептивному рівні.

3. Опишіть методику формування навичок фонематичного аналізу та синтезу.

4. Підберіть вправи для формування слухового контролю.

5. Підберіть вправи, для формування навичок звукового аналізу та синтезу.

Завдання для виконання:

1. Уточнення вимови звука [i] за схемою та вказівками користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот).

– Вставити пропущену букву та прочитати слова.

– Граматична тема “Словозміна і чергування і-о”. Виконати за зразком. Вставити пропущені букви і або о та прочитати вірш.

– Буква і може бути також словом. Утворити словосполучення зі словом і.

2. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення звуків і букв а-е.

– Прочитати склади і слова.

– Вставити пропущені букви а чи е і прочитати слова.

– Розсипалися слова: *сад, квас, клас, мед, лев, меч, берег, терен, халат.*

– Лексична тема “Місяці”. Записати у клітинки назви місяців, підібрати споріднені слова.

– Травень — трава, трав’яниста, травневий, ...;

– червень — червоний, почервонів, червневий, ...;

– серпень — серп, серпневий;

– вересень — верес, вересневий;

– березень — береза, березневий, підберезник..

– Багатозначність слова *місяць*.

– Розібрати речення за питаннями.

3. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення звуків і букв а-о.

– Виконувати аналогічно до завдань розрізнення звуків і букв а-е.

–Прочитати казку та обговорити її зміст. Про що задумався Соловей? Зафарбувати у тексті букву *a* жовтим олівцем, *o* — блакитним.

–Лексична тема “*Птахи*”. Відповіді кросворда: *сова, сойка, сорока, ворона, корова*. Зайве слово — *корова*.

–Можна підібрати такі слова: *нора, жар, рак, рок, корова, коровай, кора, вожак...*

–Слова *сорока* (птах) і *сорок* (число) — не родичі, бо мають різні корені; *синиця* (від слова *синій*) і *синок* (від слова *син*) — не родичі.

–Поділ слів на склади (відстукувати олівцем чи плескати в долоні). Інтонаційне виділення наголошеного складу (відстукувати наголошений склад сильніше).

Тема 7-8. Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо методики подолання фонетичних графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами данної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2. Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу.

Насамперед опрацювати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 2; 3; 5].

Рекомендована додаткова література [4].

Запитання для поточного контролю:

1. Розкрийте методику розвитку зорово-просторового сприймання, уявлень, зорового аналізу та синтезу.
2. Опишіть розвиток та корекцію дрібної моторики у дітей з порушеннями писемного мовлення.
3. Підберіть вправи для розвитку дрібної моторики у дітей з порушеннями писемного мовлення.
4. Наведіть приклади вправ для розвитку зорово-просторового сприймання.

Завдання для виконання:

1. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення звуків і букв о-у.

–Працювати аналогічно до роботи над попередніми парами звуків (букв).

–Лексична тема “Музичні інструменти”. Скласти звукові схеми за зразком. Записати речення за зразком.

– Пояснити значення виразів. *Скрипка плаче — сумно грає. Дитина плаче — ллє сльози. Плаче захмарене небо — йде дощ.*

– Визначити, з яких слів утворилися подані складні слова.

– У поданих реченнях підкреслити складні слова і виділити в них букву, що позначає з'єднувальний голосний.

2. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення звуків і букв *и-у*.

– Найчастіше діти плутають маленькі писані літери *и* і *у*. Тому *у* порівнюємо з удавом, який закрутив хвостик. Перший звук *у* слові *удав* буде підказувати дитині, що буква *у* — з “хвостом”.

– Робота з паронімами (словами, що відрізняються лише однією буквою). Показати дитині, як змінюється зміст слова, коли замінити одну букву на іншу (*и* на *у* чи *у* на *и*). Записати ці слова.

– Завдання виконувати лише тоді, коли дитина чітко усвідомить різницю між звуками і буквами *и-у*.

– Прочитати вірші, вставляючи *и* або *у*. Варіанти завдань: а) виписати з віршів слова у три стовпчики: слова з буквою *и*, слова з буквою *у* та слова з буквами *и* і *у*; б) написати під диктовку один із віршів; в) записати вірш по пам'яті.

– Завдання на розвиток моторики дрібних м'язів руки. Позначити пунктиром *шлях удава*.

3. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи для диференціації *є-и* у наголошених складах.

– Вправи аналогічні до вправ на попередніх сторінках.

– Лексична тема “*Електроприлади*”. Відгадати загадку. Назвати зображені електроприлади. У назвах яких електроприладів є звуки [є] та [и]? Коли електрика людині друг, а коли — ворог? З яких слів складається слово *електроприлад*?

– Виконати згідно із формулюванням завдання.

– Вправа спрямована на розвиток умінь переміщувати

наголос, що знадобиться при підборі перевірних слів. Необхідно показати залежність змісту слова від наголосу. Можливі словосполучення:

сильні руки, не подам руки;
швидкі ноги, не витягну ноги;
довгі коси, немає коси; чисті відра,
немає порожнього відра.

Тема 9-10. Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо корекційної роботи з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами данної роботи, виконати:

1. *Запитання для поточного контролю*
2. *Завдання для виконання*

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацюувати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з

логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 2; 3; 5].

Рекомендована додаткова література [6].

Запитання для поточного контролю:

1. Опишіть методику формування навичок морфологічного аналізу та синтезу у дітей із дисграфією.
2. Опишіть методику формування навичок синтаксичного аналізу та синтезу у дітей із дисграфією.
3. Розкрийте методику логопедичної роботи над зв'язним мовленням.
4. Наведіть приклади вправ для формування навичок морфологічного аналізу та синтезу у дітей із дисграфією
5. Наведіть приклади вправ формування навичок синтаксичного аналізу та синтезу у дітей із дисграфією.
6. Підберіть вправи для роботи над наголосом.

Завдання для виконання:

1. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи для диференціації *Є-И* у ненаголошених складах.

– Виконати згідно з формулюваннями завдань.

– З'ясувати значення слова *земля* з допомогою текстів і малюнків.

– Тренувальні вправи.

– Варто вимагати, щоб діти підбирали перевірні слова вголос, — тоді процес можна проконтролювати і вчасно надати допомогу.

–Зорово-попереджувальний диктант.

–Ребуси: *гриби, весло, весна*.

2. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати слова, що не перевіряються наголосом.

–Прочитати вірш Д. Білоуса.

–Кожне слово необхідно прочитати вголос тричі, чітко вимовляючи всі звуки. Таким чином, включається зорова, слухова та м'язова пам'ять (від рухів мовленнєвого апарату), і написання слова краще запам'ятовується.

–Закріплення вивчених слів. Розсипалися слова: *цибуля, метелик, криниця, лимон, черешня, верблюд*.

–Знайти слова у слові *гербарій*: *герб, рай, бар, раб, бір, бій, біг, ребра, ...*

–Вставити пропущені букви і прочитати смішинку.

3. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо уточнення вимови звуків [й] та [йа].

–Ознайомлення з буквою я. Буква я може позначати два звуки, один звук і вказувати на м'якість попереднього приголосного; бути складом і виступати в ролі слова. Читати слова з буквою я на початку і в кінці слова (можна виписати імена хлопчиків і дівчаток окремо). Знайти слово я на слух або під час самостійного читання.

–Розібрати звукову схему слова *язик*. Скласти звукові схеми слів *маяк, лілея, лялька*.

Тема 11-12. Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо корекції та розвитку психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та

дизорфографією; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами даної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2. Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацювати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 2; 3; 4; 5].

Рекомендована додаткова література [6].

Запитання для поточного контролю:

1. Розкрийте зміст та методику роботи з розвитку зорово-просторового сприймання уявлень, аналізу та сприймання.

2. Опишіть методику формування навичок звукового та складового аналізу та синтезу у дітей з порушеннями писемного мовлення.

3. Підберіть дидактичні ігри, завдання та вправи для розвитку просторового орієнтування та зорово-просторового гнозису.

4. Наведіть приклади вправ формування навичок звукового та складового аналізу та синтезу у дітей з порушеннями писемного мовлення.

Завдання для виконання:

1. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо зіставлення букви Є з її описом у вірші І. Січовика.

– Що означає буква Є? Читання слів.

– Доповнити звукові схеми слів із буквою Є.

– Вставити букву Є (на початку, в кінці або в середині) і прочитати слова (можна записати всі слова у зошит).

– Письмо букв Є, є та слова Єва.

– Відгадати загадку. Пояснити значення слова єхидна.

– Лексична тема “Тварини та їхні малята”. Практичне засвоєння відмінювання іменників — родовий відмінок із прийменником у. Скласти правильні словосполучення усно чи письмово. Продовжити вправу у формі гри.

– Прочитати вірш. Підкреслити слово де є буква Є.

2. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення й-ї.

– Букву Й можна порівняти з хлопчиком, який не скидає капелюха, та І — з дівчинкою, у якої на голові два бантики.

– Фонематична диференціація. Важливо, щоб дитина визначила різницю на слух: Й — коротка вимова, протяжно вимовити неможливо; І — довга вимова, протяжна, бо буква І позначає два звуки: приголосний [Й] і голосний [І] — [ЙІ].

– Артикуляційна різниця полягає в тому, що Й має один артикуляційний уклад, І — два (спочатку вимовляємо звук [й],

потім — [i]). Дитина має відчуті різницю у вимові.

–Словозміна (однина-множина).

–Лексична тема “*Транспорт*”. Розрізняти звучання, написання і зміст слів *йде-їде*. Скласти речення із даними словами. Словотворення (префіксальне). Утворити за допомогою префіксів слова і прочитати (записати) їх.

–Зміст прийменників *в (у), на*. Вправи: *поклади олівець на книжку, зошит — у книжку, ручку — в пенал, лінійку — на пенал* і т.д.

–Грамотична тема “*Місцевий відмінок іменників*”. *На чому (у чому) можна їздити?* Скласти і записати словосполучення за зразком.

–Прочитати вірш. Чи можна назвати його смішним? Чому? Виписати слова з *й* у перший стовпчик, з *ї* — у другий.

–Описати їжачка за малюнком і планом (спочатку — усно, потім — письмово).

3. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення *с- і з*.

–Прочитати склади і слова.

–Складання словосполучень зі словами-паронімами.

–Хвилинка каліграфії.

–Вставити пропущені букви.

–Виправити помилки. Багатозначність слова *коса*.

–Вставити потрібні букви, використовуючи зелений і синій олівці.

–Ребуси: *щаслива, озерце*.

–Дзвінкі приголосні в кінці або в середині слова при збігу з іншими приголосними оглушуються. Тому треба змінити слово або підібрати спільнокореневе гак, щоб після сумнівного приголосного стояв голосний звук. Практичні вправи на підбір перевірних слів.

–Вправи на розвиток мовного чуття, практичне засвоєння правопису префіксів *с- і з*.

Тема 13. Формування готовності до навчання грамоти у дітей дошкільного віку із недостатнім рівнем розвитку передумов письма.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо формування готовності до навчання грамоти у дітей дошкільного віку із недостатнім рівнем розвитку передумов письма; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами данної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2. Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацюувати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень,

моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 3; 5].

Рекомендована додаткова література [4].

Запитання для поточного контролю:

1. Розкрийте зміст та методичку роботи з розвитку зорово-просторового сприймання уявлень, аналізу та сприймання.
2. Розкрийте зміст корекційної логопедичної роботи з формування лексико-граматичної сторони мовлення у старших дошкільників.
3. Назвіть показники готовності до навчання грамоти дітей старшого дошкільного віку.
4. Наведіть приклади вправ з розвитку зорово-просторового сприймання уявлень, аналізу та сприймання.
5. Підберіть вправи для корекції та розвитку дрібної моторики пальців рук.

Завдання для виконання:

1. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо диференціації свистячих і шиплячих.

Свистячі і шиплячі звуки мають акустико-артикуляційну подібність, тому діти їх часто плутають у вимові, під час читання і на письмі. Спочатку необхідно навчити дитину правильно вимовляти ці групи звуків, закріпити правильну вимову у зв'язному мовленні, а потім — навчити розрізняти пари звуків у такій послідовності:

- виділення окремих звуків зі слова;
- порівняння артикуляції (вимови);
- співвіднесення звуків і букв;
- розрізнення пари звуків у складах (читання складів і письмо складів під диктовку);
- зіставлення слів-паронімів (відрізняються одним звуком (буквою));

- розрізнення звуків (букв) у словах (на початку, в середині, у кінці слова);
- визначення місця звука (букви) у слові;
- розрізнення звуків (букв) у словах на фоні речення і тексту.

2. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення *с-ш*.

Починайте роботу із визначення спільного звука у словах. Потім з допомогою артикуляційних схем і пояснень уточніть вимову звуків [с] і [ш]. Дитина повинна відчутти різницю положень губ і язика, тепло чи холод видихуваного повітря. Основна опора при розрізненні свистячих і шиплячих звуків — положення язика. Пальці долоні допомагають його визначити. Тому дитина, читаючи склади і слова, показує рукою умовне положення язика (вгорі-внизу).

— Читати слова, складати з ними словосполучення і речення (усно).

— Хвилинка каліграфії. Розрізнення букв. Під час вимови звука [с] кінчик язика перебуває внизу, і в букви *С* верхній гачок опускається згори вниз. У букви *Ш* “палички” підняті вгору, як і язичок під час вимови звука [ш]. Прописати за зразком.

— Вставити пропущені букви *С* або *Ш*, прочитати слова, пояснити їх значення.

— Спочатку назвати числа, потім записати їх назви словами. Визначити місце букв *С* і *Ш* у цих словах.

— Розгадати ребуси.

— Робота зі словами-паронімами.

— Зміна дієслів за особами (1 і 2 особа однини, теперішній час). Утворення вищого ступеня порівняння прикметників. Зафарбувати букви *С* і *Ш* вказаними олівцями.

— Лексична тема “*День сміху*”. Прочитати й обговорити текст. Замалювати букву *С* — синім, а букву *Ш* — простим олівцем.

— Прочитати й обговорити вірш. Виконати письмове завдання.

– Робота над приказками.

3. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення *з-жс*.

Починайте працювати аналогічно до роботи зі звуками [с] і [ш]. Часто діти плутають не звуки [з] і [ж], а букви. Тому необхідно визначити, на що подібна кожна буква, і провести аналогію, яка допомагала б дитині (З — змія, Ж — жук).

– Завдання виконати за інструкцією. Не забувайте уточнювати значення слів, які читаєте.

– Зміна дієслів за часами. Чергування приголосних [з] і [ж]. Завдання виконати спочатку усно, потім — письмово.

– Лексична тема “Птахи”. Відновити деформовані речення і записати їх. Замалювати букви З і Ж вказаними олівцями.

– Прочитати й обговорити текст. Виконати письмове завдання. Розфарбувати птахів і знайти кожному його гніздо.

Тема 14-15. Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.

Практичне заняття

Мета: уточнити, розширити та конкретизувати знання здобувачів освіти щодо організації логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів; розвивати логічне мислення на основі загальнорозумових дій та операцій, стимулювати розвиток умінь здобувачів аргументувати свою відповідь; підтримувати інтерес до майбутньої професії, нових засобів навчання.

Обладнання: методичні вказівки, роздатковий матеріал, логопедичний зошит №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Методичні рекомендації до виконання роботи

Користуючись знаннями, отриманими під час лекційних занять, та теоретичними основами данної роботи, виконати:

1. Запитання для поточного контролю

2.Завдання для виконання

Перша частина включає в себе перелік запитань для поточного контролю відповідно до лекційного матеріалу. Насамперед опрацювати та повторити теоретичний матеріал з теми.

Друга частина - завдання для виконання. Завдання даного типу здобувачі виконують після запитань для поточного контролю, закріплюючи матеріал по темі. Найважливішим елементом під час виконання поданих завдань є робота з логопедичним зошитом №1, №2 та №3 «Грамотійко» (автор: Т.Л. Момот).

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Рекомендована основна література [1; 2; 3; 5]

Рекомендована додаткова література [4].

Запитання для поточного контролю:

1. Охарактеризуйте логопедичне заняття як основну форму організації корекційної роботи з дітьми.
2. Дайте характеристику методам, прийомам формування та корекції писемного мовлення.
3. Розкрийте взаємозв'язок фронтальної та індивідуальної роботи по подоланню вад читання та письма.
4. Підготувати конспект заняття для формування готовності до навчання грамоти у дітей старшого дошкільного віку із ФФНМ та ЗНМ.
5. Які шляхи попередження порушень читання і письма у дітей старшого дошкільного віку?

Завдання для виконання:

1. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот)

та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення *с-ц*.

Починайте працювати аналогічно до роботи над попередніми парами звуків. Звуки [с] і [ц] — свистячі. Різниця полягає втому, що [с] (щілинний звук) вимовляється протяжно (“тягнеться”), а [ц] (африкат) вимовляється коротко (“не тягнеться”).

– Виконувати згідно з формулюваннями завдань.

– Утворення прикметників від іменників з допомогою суфіксів -ськ-, -цьк-.

– Вставити пропущені букви і записати речення.

– Лексична тема “*Козаки*”. Прочитати й обговорити текст. Підкреслити у словах букви *С* і *Ц*. Записати окремі слова або увесь текст під диктовку.

– Виконати згідно із формулюваннями завдань.

– Письмо по пам’яті.

2. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення *с-ч*.

– Виконувати згідно із формулюваннями завдань.

– Лексична тема “*Дні тижня*”. Розсипані слова — *четвер, середа, субота*.

– Лексична тема “*Доба*”.

– Робота над приказками. Запропонуйте дитині вивчити одну-дві приказки, записати їх по пам’яті, а потім — самостійно виправити помилки й поставити собі оцінку.

3. Користуючись зошитом Грамотійко (автор: Т.Л. Момот) та поданою схемою підібрати вправи щодо розрізнення *дз-дж*.

Уточнити вимову кожного звука окремо, потім — порівняти звуки. Основна різниця — положення язика. Практично засвоїти, що один звук позначається двома буквами.

– Читати слова, вимовляючи буквосполучення *ДЗ* і *ДЖ* як один звук.

– Виконувати згідно із формулюваннями завдань.

– Утворення прикметників від іменників.

–Лексична тема "*Привітання*". Знайти слова привітання у вірші. Виконати письмове завдання.

–Лексична тема "*Великдень*". Прочитати й обговорити оповідання і вірш. Замалювати буквосполучення *ДЗ* у словах синім олівцем. Записати речення: *На дзвіниці дзвонять дзвони.*

Критерії оцінювання

Поточний контроль проводиться науково-педагогічний працівниками на всіх видах аудиторних занять. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічними працівниками та здобувачами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією здобувачів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічним працівником для коригування методів і засобів навчання, так і здобувачами для планування самостійної роботи. Поточний контроль може проводитися у різних формах, які є найбільш відповідними до навчального матеріалу, що оцінюється таким чином: усне опитування, тестовий або письмовий експрес-контроль на практичних заняттях та лекціях, колоквиум, виступ здобувача із доповіддю або повідомленням, участь у обговоренні питань на практичних заняттях, комп'ютерне тестування тощо. Форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються кафедрою. Результати поточного контролю (поточна успішність) є основною інформацією для визначення поточної оцінки, при проведенні заліку і враховуються науково-педагогічним працівником при визначенні підсумкової оцінки з даної дисципліни.

Методи поточного контролю – це оцінювання навчальних досягнень здобувача протягом навчального семестру за національною чотирибальною шкалою усіх видів аудиторної роботи (практичні заняття, самостійна робота). Поточний контроль відображає поточні навчальні досягнення здобувача в освоєнні програмного матеріалу дисципліни і спрямований на необхідне корегування самостійної роботи здобувача. Сюди входить: методи усного контролю – бесіда, розповідь здобувача, роз'яснення. Основою усного контролю слугує монологічна відповідь здобувача (у підсумковому контролі це більш повний, системний виклад) або запитально-відповідна форма – бесіда, у якій викладач ставить запитання і чекає відповіді здобувача. Усний контроль, як поточний, проводиться на кожному занятті в

індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі, можуть застосовуватися дидактичні картки, ігри, технічні засоби.

Поточний контроль здійснюється викладачами, які ведуть лекційні та практичні заняття. Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи у комплексному контролі знань, доводить їх до відома здобувачів на початку модулю.

Поточний контроль основної частини матеріалу дисципліни рекомендується завершувати не пізніше передостаннього навчального тижня семестру.

Форми та порядок оцінювання знань аудиторної роботи здобувачів пропонує викладач-лектор (керівник курсу) за участю викладачів, які ведуть практичні заняття. Поточна аудиторна діяльність здобувача оцінюється за чотирибальною (національною) шкалою.

Поточний контроль аудиторної роботи рекомендується здійснювати за такими критеріями:

Тест (тест досягнень, тематичне тестування) – це набір стандартизованих завдань з визначеного матеріалу, який встановлює ступінь засвоєння його здобувачами. Перевага тестів у їх об'єктивності, тобто незалежності перевірки та оцінки знань від викладача.

Критерії оцінювання тестових завдань є:

«Відмінно» - 100% - 90% вірних відповідей

«Добре» - 89% - 75% вірних відповідей

«Задовільно» - 74% - 60% вірних відповідей

«Незадовільно» - до 60% вірних відповідей

Методи письмового контролю - забезпечують глибоку і всебічну перевірку засвоєння. У письмовій роботі здобувачеві необхідно показати і теоретичні знання, і вміння застосовувати їх для розв'язування конкретних задач, психологічних ситуацій.

Критерії оцінювання письмової роботи здобувачів є:

«Відмінно» - виставляється за повну, правильну і обґрунтовану відповідь в письмовій формі. Здобувач вищої освіти

оволодів понятійним апаратом, уміє конкретизувати теоретичні положення, виділяє суттєве в навчальному матеріалі, відповідає логічно, послідовно, уміє впевнено використовувати засвоєні способи дій в нових ситуаціях, типових, варіативних чи нестандартних.

«Добре» - показник хорошої успішності, її виставляють за правильну обґрунтовану відповідь, з якої видно, що здобувач розуміє теоретичний матеріал і володіє навиками і вміннями самостійної навчально-пізнавальної діяльності, допускаючи при цьому деякі несуттєві неточності під час виконання письмової роботи.

«Задовільно» - показник задовільної успішності. Вона свідчить про те, що знання мають розрізнений, фрагментарний характер, що здобувач здатний відтворити певну суму фактичних знань (іноді не усвідомлюючи в цілому їх глибини, узагальненості) і використовує засвоєні способи дій в нестандартних умовах за зразком.

«Незадовільно» - виставляється за неправильну відповідь, яка не відповідає змісту вивченого матеріалу і свідчить про нерозуміння його основних положень. В письмових відповідях мають місце грубі помилки.

Методи усного контролю – бесіда, розповідь здобувача, роз'яснення. Основою усного контролю слугує монологічна відповідь здобувача (у підсумковому контролі це більш повний, системний виклад) або запитально-відповідальна форма – бесіда. Усний контроль, як поточний, проводиться на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі, можуть застосовуватися дидактичні картки, ігри, технічні засоби.

Виконання практичних робіт: ситуаційна рольова гра, імітація, що визначає рівень його знань, умінь з предмету, і ставлення до навчання, ступінь його пізнавальної активності, свідомості, і вміння мислити, розв'язувати самостійно різноманітні завдання. Для практичних занять залежно від обсягу дисципліни, кількості аудиторних годин, відведених на цей вид роботи, кількості питань з тем занять, виходячи з обґрунтованих

фізіологічних норм навчального навантаження здобувача, викладачем для кожного здобувача встановлюється обов'язковий мінімум виступів на практичних заняттях у семестрі і мінімальна кількість виступів з обговореннями поставлених питань (участь у дискусіях); виконання в повному обсязі аудиторної роботи, обов'язкових завдань СРС.

Критерії оцінювання здобувача на практичних заняттях:

«Відмінно» - прояв декількох видів активності на занятті: виступ із повідомленням, відповіді на запитання викладача, участь у дискусіях та обговоренні матеріалу тощо.

«Добре» - прояв двох видів активності на занятті: виступ із повідомленням, відповіді на запитання викладача, участь у дискусіях та обговоренні матеріалу з допущенням певних недоліків чи неточностей.

«Задовільно» - прояв одного виду активності на занятті: відповідь на запитання викладача неповна та не чітка, участь у дискусіях та обговоренні матеріалу малоактивна, ініційована викладачем.

Пасивна присутність на занятті не оцінюється.

Здобувач вищої освіти, який не з'являвся на заняття (з поважних причин, підтверджених документально), а отже, не мав поточних оцінок, має право повторно пройти поточний контроль під час консультацій. На консультаціях здобувач може відпрацювати пропущені практичні заняття, захистити реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

Розподіл вагових коефіцієнтів оцінювання навчальної дисципліни

<i>Модульний контроль</i>	
---------------------------	--

АУДИТОРНА ТА САМОСТІЙНА РОБОТА (в т.ч. ІРС)*		СЕМЕСТРОВИЙ КОНТРОЛЬ – ЕКЗАМЕН
ЗМ1 – ЗМ2		
Лекційні, практичні, лабораторні заняття	Контрольний захід (контрольна робота, тестування, колоквиум тощо)	
T1-T15	T1-T15	
середнеарифметичне оцінок за національною шкалою	оцінка за національною шкалою	оцінка за національною шкалою
$k_1=0,2$	$k_2=0,4$	$k_3=0,4$

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Інтервальна шкала	Оцінка в балах за шкалою ECTS	Оцінка ECTS	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою
				для екзамену
4,51-5,00	90 – 100	A	Високий (творчий)	відмінно
4,01-4,50	82-89	B	Достатній (конструктивний-варіативний)	добре
3,51-4,00	75-81	C		
3,16-3,50	69-74	D	Середній (репродуктивний)	задовільно
2-51-3,15	60-68	E		
1,51-2,50	35-59	FX	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно з можливістю повторного складання
0,00-1,50	0-34	F		незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

Базова:

1. Визель Т. Г. Нарушения чтения и письма у детей дошкольного и младшего школьного возраста : учеб.-метод. пособие. Москва : АСТ, 2005. 125 с.

2. Данілавічюте Е. А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. *Дидактичні та соціально- психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі*: наук.-метод. зб. 2004. № 5. С. 215-218.

3. Ільяна В. М. Дослідження рецептивної діяльності різної модальності у контексті читання. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*: наук.-метод. зб. 2016. С. 56

4. Трофіменко Л., Ільяна В. Вивчення особливостей писемного мовлення молодших школярів з алалією. *InterConf*, 2021,69-

80.<https://qjs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/13618/12471>

5. Чередніченко Н. В. Комплексна діагностика дисграфічних та дизорфографічних помилок у письмі молодших школярів із порушеннями писемного мовлення. *Логопедія*. 2015. № 5. С. 73-84.

Додаткова:

1. Данилавичюте Э. А. Психологические механизмы нарушений письма у учащихся II- IV классов с ДЦП. *Тезисы международного семинара «Актуальные проблемы обучения, адаптации и интеграции детей с нарушениями развития»*. 1995. С. 166-168.

2. Голуб Н.М. *Дидактичний матеріал з корекції та розвитку писемного мовлення учнів молодшого шкільного віку: навчально-методичний посібник*. Київ. Видавничий Дім «Слово». Вид.1-е. 2014. 384с.

3. Данілавічюте Е. А. До питання встановлення механізмів

фонемографічних помилок. *Актуальні проблеми розбудови національної освіти*. 1997. С. 173 - 176.

4. Логопедія: підручник за ред. М. Шеремет. Київ. Слово. 3-тє вид. 2015. 664 с.

5. Соботович Е. Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции: учеб.-метод. пособие. Київ: ІСДО, 1995. 204 с.

6. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень: наук.- метод. посібник. Київ, 2007. 151с.

7. Gialluisi A., Andlauer T., Mirza-Schreiber N., Moll K. Genome-wide association study reveals new insights into the heritability and genetic correlates of developmental dyslexia. *Molecular Psychiatry*, 2021. 26(7'), 3004-3017. doi:10.1038/s41380-020-00898-x

8. Coping with dyslexia, dysgraphia and ADHD. A global perspective. Catherine McBride London: Routledge, 2019. Routledge, London New York.

9. Dyslexia: a practitioner's handbook / Gavin Reid. Publication details: Chichester, West Sussex: Wiley Blackwell, 2016

10. Dyslexia. Chris Stanway and Lorna Miles. British Association for Adoption and Fostering, associated with work. - London: BAAF, 2012. - 88 pages.

11. How to Study with Dyslexia Pocketbook (Rapid Study Skills for Students) ISBN 9781912370146 Published by How2Become Ltd 2018 Suite 1 60 Churchill Square Business Centre Kings Hill West Malling Kent ME19 4YU. 130 pages

12. Joe Beech; edited by Ian Gilbert The little book of dyslexia: both sides of the classroom Publication details: Bancyfelin: Independent Thinking Press, 2013. - 151 pages.

13. Neuroscientists discover neural mechanisms of developmental dyslexia, Prof. Katharina von Kriegstein. Source: Technische Universität Dresden <https://www.sciencedaily.com/releases/2019/02/190226112334.htm>

Ресурси для неформальної та інформальної освіти

1. Дистанційний експрес-курс «Логопедія» Зоряни Ленів. Сертифікат - 60 год. Детальніше - [за посиланням](#)
2. Онлайн-курс «Профілактика і корекція порушень письма та читання у дошкільників та молодших школярів»
<https://logopedmaster.ru/blank-gxhef>
3. Онлайн-курс «Порушення писемного мовлення»
<https://logopedmaster.ru/kopiya-kurs-36>

Навчально-методичне видання

Логопедія (порушення писемного мовлення)

Практикум для здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Укладач: *О.І. Чекан*

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 6984 від
20.11.2019 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ
89600 м.Мукачево
Вул.Ужгородська. 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>